

МОТА Андрій
кандидат юридичних наук, доцент,
докторант докторантури Національної академії
Державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРИКОРДОННИКІВ

Результати оперативно-службової діяльності прикордонних формувань Української держави часів незалежності дають підстави вважати важливою складовою удосконалення їх діяльності професійну підготовку особового складу, що заснована на загальноєвропейських підходах та відповідає потребам забезпечення національної безпеки. В умовах воєнної загрози та збройного конфлікту на сході України Державна прикордонна служба продовжує виконувати завдання як правоохоронний орган спеціального призначення. У 2018 році органами охорони державного кордону України затримано 75,9 тис. порушників законодавства з прикордонних питань, у тому числі на адміністративній межі з Автономною Республікою Крим – 716 осіб і на лінії розмежування в районі проведення операції об'єднаних сил – 886 осіб. Протягом семи місяців 2019 року прикордонниками за незаконне перетинання державного кордону (спробу такого перетинання) затримано 32,8 тис. осіб (за аналогічний період 2018 року – 22,2 тис. осіб), складено 46,71 тис. протоколів про адміністративні правопорушення (за аналогічний період 2018 року – 27,89 тис. протоколів), накладено штрафів на суму 64,79 млн грн (за аналогічний період 2018 року – 41,48 млн грн) [1].

Розуміння поняття професійної підготовки доволі неоднозначне. Законодавчо визначено зміст первинної професійної підготовки, що передбачає здобуття професійної (професійно-технічної) освіти особами, які раніше не мали робітничої професії, або спеціальності іншого освітньо-кваліфікаційного рівня і забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації, необхідний для продуктивної професійної діяльності [2]. Натомість у регіональному міжнародному регулюванні це поняття пов'язано із прискореним набуттям навичок, необхідних для виконання певної роботи, сукупності робіт. Відповідно вважається, що професійна підготовка не супроводжується підвищенням освітнього рівня особи, яка навчається [3].

Формування здатності до професійної діяльності з охорони державного кордону обумовлено реалізацією особою свого конституційного права на освіту. Оскільки за законом основу особового складу Державної прикордонної служби України становлять військовослужбовці, підготовка кадрів для цього правоохоронного органу передбачає здобуття військової освіти, спрямованої на засвоєння освітньої програми військової підготовки з метою набуття комп-

лексу професійних компетентностей, формування й розвитку індивідуальних здібностей особи та поглибленого оволодіння військовою спеціалізацією одночасно з середньою, професійною (професійно-технічною), фаховою передвищою чи вищою освітою [4].

Сформульовані таким чином норми Закону України «Про освіту» лише частково характеризують особливості освітньої підготовки прикордонників, яка відрізняється від загальновійськової чи суто поліцейської. Діяльність освітніх закладів національної прикордонної служби спрямовується відповідно до євроінтеграційних підходів, заснованих на положеннях Шенгенського права про забезпечення прикордонного контролю спеціально підготовленими професіоналами [5]. Процес навчання персоналу європейських прикордонних відомств уніфікується на основі спільної програми (Common Core Curriculum), щоб ті, хто навчається одержували однакові знання у своїй професійній сфері, необхідні навички й формували відповідні ставлення, які будуть потрібні для виконання професійних обов'язків щодо охорони кордонів, незалежно від країни [6].

Організована у такий спосіб підготовка прикордонників у навчальних центрах вважається базовою та очевидно є професійною, зважаючи на те, що «забезпечує підготовку готового до служби фахівця, який у найкоротший строк адаптації до умов та особливостей служби здатен у повному обсязі виконувати свої функціональні (читай професійні – А. М.) обов'язки» [7, с. 553]. В окремих випадках у науковій літературі, присвячені юридичним аспектам підготовки особового складу прикордонних підрозділів, на позначення такого різновиду освітньої діяльності вживається термін «завчасна підготовка», очевидно з міркувань того, що вона передуює поточній підготовці під час служби [8, с. 286].

Поточна професійна підготовка прикордонників організовується переважно в позаосвітній спосіб (хоча не виключається і протилежного) та зумовлена не лише стрімкою інформатизацією суспільства, швидким старінням знань фахівців, що потребує неперервної освіти, а й необхідністю постійного фахового удосконалення відповідно до особливостей охорони державного кордону України [7, с. 553]. Підхід до її організації максимально практичний, що відображає не стільки педагогічні технології, скільки раціоналізацію прикордонного менеджменту. Особливо це характерно для підготовки до несення служби у прикордонних нарядах, що поділяється на завчасну та безпосередню. В цьому випадку «завчасність» більш предметно характеризує навчальну діяльність, яка здійснюється під час проведення планових занять та тренувань, інструктажів, заходів роботи з особовим складом, самостійного вивчення прикордонниками службових документів і навчальних посібників, обслуговування озброєння, техніки, тренувань службових собак. Безпосередня підготовка прикордонних нарядів до несення служби починається за 30–40 хвилин до отримання наказу на охорону державного кордону та полягає у поєднанні навчальних (тренування, тактичні задачі, рольові ігри) й управлінських (інструктаж, інформування, контроль) заходів [9].

Отже, підготовка прикордонників зорієнтована на професійні стандарти прикордонної служби, яка у сучасних умовах становить діяльність правоохоронного формування з військовою компонентою, призначеного для забезпечення недоторканності державного кордону. Специфіка цього виду діяльності і соціальні потреби, що вона обслуговує, вказують на особливі вимоги до професійної компетенції персоналу органів охорони кордону. Досвід освітнього процесу щодо її формування підтверджує необхідність існування навчальних осередків, здатних готувати фахівців з навичками збройної боротьби, охорони державного кордону та правоохоронної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Державна прикордонна служба України. Результати оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби (13.08.2019). URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/potochniy-rik/> (дата звернення: 19.08.2019).
2. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 32. Ст. 215 (із змін. та допов.).
3. Модельный закон об образовании: международный документ принят на тринадцатом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ (постановление № 13-8 от 03.04.1999). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_997/ed19990403/find?text=%CF%F0%EE%F4%E5%F1%F1%E8%EE%ED%E0%EB%FC%ED%E0%FF+%EF%EE%E4%E3%EE%F2%EE%E2%EA%E0 (дата обращения: 19.08.2019).
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380 (із змін. та допов.).
5. Regulation (EU) No 2016/399 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016, on a Union Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code). *Official Journal of the European Union*. 2016. № L 77/1.
6. Впровадження уніфікованої програми підготовки представників прикордонних відомств країн ЄС. URL: <https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/vprovadzhennia-unifikovanoi-prohramy-pppv-krain-ies.pdf> (дата звернення: 19.08.2019).
7. Зьолка В.Л. Охорона національних інтересів України у прикордонній сфері (адміністративно-правовий аспект): монографія. Хмельницький: НАДПСУ, 2015. 672 с.
8. Ляшук Р.М. Діяльність відділів прикордонної служби Державної прикордонної служби України (адміністративно-правовий аспект): монографія / за ред. В.Л. Грохольського. Хмельницький: НАДПСУ, 2015. 386 с.
9. Про затвердження Інструкція про службу прикордонних нарядів Державної прикордонної служби України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.10.2015 № 1261. *Офіційний вісник України*. 2015. № 94. Ст. 3233.